

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

סמכות ביה"ד האיזורי לדון בהקדש שנוסד לפני קום המדינה

תיק ממונות מס' 2161-עג

(מהד' ט אדר)

נושא הדיון

שני חברי הנהלת כולל ו' תובעים שנים מחבריהם שמעלו בכספי ההקדש שלא כדין. הנתבעים משיבים שמדין הלך אחר הנתבע הם מבקשים לדון בביה"ד האיזורי, ויש לו סמכות לדון בזה משום שמדובר בהקדש. התובעים משיבים שההקדש נוסד שנים רבות לפני קום המדינה, ואין לביה"ד האיזורי סמכות לדון בו, וממילא לא יוכלו לכופ את החלטותיהם, ולכן אינו חייב לדון שם.

פסק דין

מאחר ועפ"י החוק אין סמכות לביה"ד האיזורי לדון בהקדש שנוסד לפני קום המדינה ולא חודש כהקדש בביה"ד האיזורי, למרות שכבר דגן בעבר בביה"ד האיזורי, אין התובעים חייבים לדון שם, והנתבע שמתעקש שלא לדון אלא שם, דינו כמסרב.

(-) שמואל חיים דומב

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

המקורות להלכה

בפסקים וכתבים להגרי"א הרלוג חלק חו"מ סי' יא כתב שאף אם אין לביה"ד האיזורי כח חוקי ממשלתו לדון בתביעות ממוניות, מ"מ יש לו את הכח עפ"י ד"ת להזדקק לכל תביעה ממונית גם מחוץ למסגרת של שטר הצוררות. החוק החילוני אינו מונע מביה"ד רבני להזמין צע"ד לפניו, ואם באו צע"ד לפניו ונשמעה בפניהם תביעה ממונית אין החוק מונע אף בהעדר שטר צוררות, מלפסוק כדין התורה ומלדרוש מהנתבע מהצחינה הדתית המוסרית לקבל את פסק דינם עפ"י ד"ת. מה שיואל מהחוק הממשלתי הוא רק

שאין לו כח כפיה בתוקף הממשלה מחוץ למסגרת ידועה. ע"כ. וכ"כ ביה"ד הגדול בערעור תשל"ב 94 בהרכב הדיינים מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, הגר"צ זולטי ז"ל ויצלח"ט הגר"מ אליהו (פורסם בס' סדר הדין עמ' 169 הערה 34) ביי"ד רבני בישראל יונק את שיפוטו מכחה של תורה ודיניה... ואם כך הרי כל טענה על חוסר סמכות במסגרת החוק אינה תופסת כאשר הצעיה היא צסמכות מכח התורה ליהודי שומר תו"מ.

לעומת זאת, עמדת היוע"מ לממשלה היא שאין סמכות לבתה"ד האיזוריים לדון בנושאים אחרים מלבד אלו שהוענקו להם בחוק. ראה ס' סדר הדין עמ' 168-169 המלטט את דבריו: "גם ביה"ד האיזורי וגם ביה"ד הרבני הגדול הינם גופים המפעילים סמכויות שהעניק להם החוק... ולא מלאתי שהחוק מעניק סמכויות לבתי דין רבניים לדון בנושא התציעה...". במכתב הנהלת בתה"ד של משרד הדתות לצבור הדיינים מיום כו בכסלו תש"ס נכתב כי נליגו נפגשו עם נליגי משרד המשפטים צענין סמכות השיפוט של בתה"ד צדיני ממונות כששני הלידדים הסכימו להתדיין צפני ביה"ד, ונליגי משרד המשפטים צרוצם התנגדו לכך כשצפיהם טענות ונימוקים מימוקים שונים. עוד כתב שס כי "גוף הפועל מכח חוק, מנוע מכח הוראות היועץ המשפטי לממשלה, להתדיין צפני צורר - כל צורר". ע"כ. וכידוע, כן הורה הצג"ץ שאין לבתי הדין הרבניים האיזוריים סמכות ורשות לדון צדיני ממונות.

והנה צשו"ת שואל ונשאל להחכם הגאון רבי כלפון משה הכהן זל"ל, הוצא ע"י הגר"א שרמן, חצר ביה"ד הגדול, צקוצן "משפטי ארץ" ח"א עמ' 90, כתב וז"ל: "וצלאו הכי נראה לי פשוט, דכיון שהרשיון של הממשלה אינו כללי לכל דבר, וכן צודאי המינוי של הצבור אינו רק על דעת הממשלה יר"ה, וכן הדיין, אדעתא דהכי קבל רק לדון צדצרים שהממשלה נתנה צהם רשות, א"כ הו"ל הדיין כמי שאינו ממונה לרצים כלל, צודאי המינוי שלו לא יכיל פרטים אלו, וא"כ הו"ל כאילו ממונה לצצאי או לחזן ציהכנ"ס וכיוצא, צודאי לא מפני שהוא ממונה לרצים צפרט זה יקרא ממונה גם כן שחייב להיזדקק להם, וזה לדעתי ק"ץ שאין עליו תשובה. וצסוגים אלה שלא ניתן רשות ורשיון לו, צהם צודאי דדינו ממש כדין שאר צני אדם החכמים שלא קצלו מינוי רצים, צודאי יכולים להישמט וכאמור". ע"כ.

וכצר פסק ביה"ד הגדול ציוס י"א אד"א תשנ"ה צתיק מנדל נגד ח"ק חסד ואמת, צענין מעמדו וסמכותו של ביה"ד האיזורי צטצריה צראשות הרא"ד אורצבך, שטען שיש לו סמכות של ציי"ד הקצוב צעיר (צכויות היוצרים על פס"ד זה שמורות לפרקליט הנתצעת צתיק זה, והוצא צפס"ד ירושלים כרך 2 עמ' קפא), וז"ל: "חצרי ביה"ד האיזורי לא נתמנו ע"י אנשי העיר אלא ע"י הרשות השלטונית (על דרך צחירתם ומינויים עפ"י החוק, ראה צג"ץ 8656107; צג"ץ 10398106; צג"ץ 732184; צג"ץ 8638103; צג"ץ 7193197; צג"ץ 8946101; צג"ץ 5186; צג"ץ 4566190; צג"ץ 891101; צג"ץ 284163), כאשר מינויים היה מלכתחילה כדיינים סתם, ומקומם צעיר פלונית נקצע צמסגרת שיצון פנימי ע"י נשיא ביה"ד הגדול ושר הדתות כאשר ניתן להעצרים לעיר אחרת צכל עת לפי החלטת שר הדתות ונשיא ביה"ד הגדול (סעיף 19 לחוק הדיינים). צנסיצות אלו אין לראות את הדיינים כציי"ד של העיר אלא כציי"ד מטעם הרשות השלטונית שמקום מושצו צעיר מסויימת. ילוויין כי קציעת איזורי השיפוט אינה נוקשה, וניתנת לצינוי, ללא הסכמתם של אנשי העיר וגם של ביה"ד עצמו... ביה"ד צעיר המסויימת לא הוקם ע"י האצ"ד ולא ע"י עסקני העיר אלא ע"י המשרד לעניני דת, והדיינים מונו ע"י ועדת המינויים עפ"י חוק הדיינים

שממלינה בפני נשיא המדינה על מינויו. כלל וכלל לא נועדים ולא מתייעלים עם אנשי העיר וכו". ע"כ. ומאחר שציה"ד האיזורי סמכותו אינה כציה"ד של העיר אלא כציה"ד מטעם הרשות השלטונית, הרי שעם פסיקת בג"ץ השוללת את סמכותו של ציה"ד האיזורי מלדון בדיני ממונות, דינו כדין שאר בני אדם החכמים שלא קבלו מינוי רבים, וכמו שפסק השואל ונשאל הנ"ל.

וראה "תחומין" כרך כח עמ' 160 מהר"א שפירא "שמכיון שלפי החוק אפילו אם יחתמו על שטר צוררות אין לזה תוקף... וממילא לא יוכלו לכוף את פסה"ד על החייב, לכן אין להזדקק לדון בזה לכתחילה, וכפי שידוע לנו גם בצתי דין אחרים לא מזדקקים לדון בזה".

ומה שפרסם אחד מהרצנים כאילו רק דיינים שנתמנו ע"י ועדת המינויים של המדינה ונשבעו אימונים אלל נשיא המדינה, רק הם נכללים בקטיגוריה של צתי דין קצועים משום שרק עליהם ניתן להיאמר שהם בגדר "קבלו עלייהו", כיון שנליגי הליצור החצרים בועדת המינויים מייגים את כלל הליצור, ואותו רב מסתמך על התשצ"ץ ח"א סי' קנט ואגרות משה חו"מ ח"צ סי' ג ושצט הלוי ח"ה סי' ריב אות ד, הנה מלבד מה שנודע כיום על הקשרים הפוליטיים של אותה ועדת מינויים ועל "הדילים" והטריגות הנרקחים בה, כבר נדחו דבריו של אותו רב מהצחינה ההלכתית, ע"י פס"ד ירושלים כרך ט עמ' יא-יב. כל זאת ועוד. כבר הורה מרן הגרי"ש אלישיב ז"ל לנאמן ביתו הגרד"מ בחודש אד"א תשס"ח, שציה"ד האיזורי שדן בדיני ממונות בניגוד להוראת הבג"ץ גזילה היא בידו.

ואף שמדובר כאן במעילה בהקדש, והחוק נתן סמכות לציה"ד האיזורי לדון בהקדשות, הרי כבר פסק הצד"מ ... שאם ההקדש נוסד לפני קום המדינה ואין ראה שחודש והוקם לפני ציה"ד האיזורי, אין לציה"ד האיזורי סמכות לדון בו, והגם שהקדש זה דן לפני ציה"ד האיזורי ולא ערערו על סמכותו, אין זה יולר לו סמכות חוקית.

ומאחר שאין לו סמכות חוקית, הרי הזוכה בדין לא יוכל לכוף בהולל"פ את מה שיפסקו וכבר כתב מרן הגר"מ פינשטיין ז"ל לאצ"ד בצני צרק (המכתב נמלא בתיק 2291/2291 בצה"ד האיזורי בת"א, פורסם בקובץ "תורה שצע"פ" קובץ כז עמ' קד) בענין בני זוג שניהלו דיונים על תביעת מזונות בציה"ד צ"ב, והאשה בקשה לדון בצה"ד האיזורי בת"א משום העדיפות שיש לו להפעיל את פסקי הדין שלו באמצעות המוסד לביטוח לאומי או בהולל"פ: "הנה כפי שידוע אני מה שהיא לא באה לציה"ד של הדר"ג לא מלד מסרבת, והראו לי כי היא תצעה אותו בארבעה פעמים בארבע הזמנות מציה"ד איזורי והיתה ג"כ רואה בציה"ד של הדר"ג, אבל היא משום שמה שיאל מציה"ד שהצעל חייב לה ולצנותיו לא יהיה אפשר לגבות ממנו כי הממשלה לא תזדקק לזה ומה שיאל מציה"ד האיזורי יכפוהו לשלם ואף אם לא יהיה לו, או לא יוכלו לגבות ממנו, יתנו צעדה וצעד הצנות מה שחייבו למזונות מכסף המדינה. ואם האמת כדצריה היא ודאי לא שייך ליתן לו היתר נישואין ולהוליאה בלא כתובה וכ"ש שלא שייך לפוטרו ממזונות צנותיו שהוא נריך לזונן, שאף שיפסקו הציה"ד שהיא מורדת ואין לה כתובה הרי חיוב המזונות דצנותיו עליו, שהוא סך גדול מאד ואין שום כח אחר לגבות ממנו אלא כשתלך בציה"ד איזורי של הרה"ר, שא"כ אין לדונה כמסרבת. עכ"פ איך שיהיה איני רואה בזה אף בנדון כלל לענין היתר מאה רבנים מאחר שהוא ענין תביעת ממון ורק ממון המחוייב לה, שצזה ודאי יש לה רשות לתצוע שילך עמה לציה"ד דתוכל לגבות ע"י הממשלה וגם שאם לא יהיה ממה לשלם יתנו לה מכסף המדינה. וגם מה שאומרת עוד שאלל כתר"ה וכל

רצני צ"צ שמחשיבים אותו (=את הצעל) מאד מסתמין טענותיה, הוא גם טענה גדולה דשייך להחשיבו כאלס צעירו שמוציאין אותו לדון צעיר אחרת אע"פ שהצ"ד שצעירו יותר גדול, כדאיתא צרמ"א סי' יד סוף סעי' א"י. ע"כ.

ומש"כ צעל האגרות משה צמכתצו הנ"ל שאס הצעל נחשב אלל הדיין כאדם חשוב, ומשום זה האשה חוששת שיסתתמו טענותיה צפניו, דינו כאלס צעירו, עיי' שו"ת דצרי נחמיה ח"צ סי' מה שהציא ראייה מכהן גדול דאיך כזו סברא, עיי"ש).

וצשו"ת נאות דשא סי' נא כתב דאס כתב הנתבע שטר צירורין שידונו דין תורה אצל לא רנה לכתוב תיבת "קאמפראמעש" (=שהיא הנותנת צמקוס ההוא תוקף חוקי כלפי השלטונות לדיון) הו"ל כאילו לא רנה לדון כלל כיון שהדבר ידוע שכל שכתוב לשון דין תורה צשטרי צירורין ולא לשון קאמפראמעש אותו הדין צטל לגמרי א"כ הו"ל מסרצ גמור, עיי"ש. והוסיף צפד"ר כרך 1 עמ' 277 שלכן אע"פ שכתב הרמ"א שכבר נהגו צזה"ז שכל זמן שיש צי"ד צעיר אין אחד יכול לכוף צצירו שילך עמו לצ"ד אחר כי אין לנו עכשו צי"ד הגדול או צית הועד, זה רק משום דצזה"ז שני צתי הדין צשני המקומות שוין, ואין סיבה מיוחדת להעדיף צי"ד שלא צמקוס הנתבע, אצל כשיש לצ"ד מסוייס סמכות חוקית שיכול להכריח הנתבע להתדיין צפניו ופסק דינו ניתן להולאה לפועל, הרי דבר זה מעניק לו לענין זה עדיפות לגצי צי"ד צמקוס אחר שאין לו סמכות זו. ע"כ. ועיי' חוט השני סי' עא.

מכאן שיש עדיפות לצ"ד שצכחו לכוף ולהוליא לפועל את פסקו גם על ד שחינו לייית דינא, על פני צי"ד - חשוב ככל שיהיה - שחסר כח כזה. לפיכך הסירוצ לדון צצ"ד צעל כח כפיה כמוהו כסירוצ להתדיין צפני צי"ד. וכבר פסקו כן צציה"ד של הרצנות הראשית לירושלים צראשות האצ"ד הגר"א קנלצוגן ז"ל צתיק מס' 312-סז מיוס כה תמוז תשס"ז ומיוס צ צאצ תשס"ז שכיון שפסיקותיו של ציה"ד האיזורי - לפי פסיקת צג"ץ - לא ניתנים לאכיפה, ולכן אין התוצע יכול לצקס להתדיין צציה"ד האיזורי, ועליו להופיע לדיון צציה"ד, וצאס לא יופיע ידון ציה"ד צמתן "היתר" (למרות חוות הדעת של היועץ המשפטי לשיפוט הרצני עו"ד הרצ יעקבי, למנהל ציה"ד, שלא היה עד כה מקרה שצו סרצ צימ"ש מחוזי לאשר פסק צוררות של צי"ד איזורי כתולאה מפס"ד צצג"ץ סימה אמיר, וכי רוצ הסיכוייס שפסקי צוררות כאמור ייאכפו עיי' הרשויות, כתב הגר"א קנלצוגן: "כיון שמכתצו של הרצ יעקבי אינו החלטי, לכן חוזר ציה"ד על החלטתו שאין לנתבע זכות לצקס להתדיין צציה"ד האיזורי, ועליו להופיע לדון צציה"ד צתאריך שיקצע עיי' המזכירות, ואס לא יופיע לדיון האמור יחשב כמסרצ"). וכן פסק ציה"ד של הגרניק שליט"א ציוס י תמוז תשס"ז צתיק מס' 4424 צנוגע לנתבעים שצקשו לדון צציה"ד האיזורי "לציה"ד צת"א לעת עתה אין כל תוקף עפ"י החוק עפ"י החלטת הצג"ץ, ולכן יש חיוב לדון צמקוס שניתן לממש את פסה"ד צאופן חוקי", "צאס לא... יאלץ ציה"ד לראות זאת כסירוצ על כל המשתמע מכך".

לפיכך צנידון דידן אודק א' שיש עדיפות לצית דין זה שאינו מוגצל עיי' הצג"ץ מלהוליא כתצי סירוצ על ד שחינו לייית דינא, על פני צי"ד הפועל מכה השלטונות ומוגצל על ידם מלהוליא כתצי סירוצ.